

## Fredrika Bremers liv och andliga utveckling

Fredrika Bremer (1801–1865) är i Sverige i första hand kanske känd som den som givit namn åt Fredrika Bremer-förbundet, grundat 1884, ”med uppgiften att förverkliga jämställdhet mellan kvinnor och män”. Förbundet ger sedan 1914 ut tidningen *Hertha* – ”världens äldsta feministiska tidskrift”. Men Fredrika Bremer är inte känd bara i Sverige utan även internationellt och framför allt i den engelskspråkiga världen. Wikipedia-artikeln om henne på engelska är lika lång som den på svenska och hon benämns där ”den svenska Jane Austen”. Jens Lunnergård presenterar hennes liv och gärning.

### BAKGRUND

Släkten Bremer kom ursprungligen från Bremen i Tyskland. Fredrikas farfar flyttade till Finland och blev skeppsredare i Åbo. Fadern var grosshandlare och flyttade till Stockholm under oroligheterna 1809 – när Sverige förlorade halva sitt territorium i kriget mot Ryssland – och Finland blev ryskt storfurstendöme.

### UPPVÄXT

Fredrika Bremer växte upp i en högborglig, välbeställd finlandssvensk familj. Under vinterhalvåret bodde familjen Bremer i en våning vid Jakobs kyrka, under somrarna på Årsta slott (i Österhaninge i södra Stockholm), som hade köpts in av fadern.

Fredrika och hennes sex syskon fick en gedigen uppfostran och utbildning under föräldrarnas överinseende, men praktiskt genomförd av barnsköterskor, guvernanter och informatorer.

Fredrika och hennes syster Agathe var hårt hållna och upplevde sig snart ha en fängseliknande tillvaro. I tonåren ville de gärna gå ut på stan, men det blev ett blankt nej. ”Om ni behöver motion så kan ni ställa er vid en stolsrygg och hoppa”, svarade modern. Fredrika gjorde ett försök, men efter hundra hopp var hon uttråkad, grät och gick till sängs.

Fredrika var uppfylld av två saker: hon ville veta mer och hon ville njuta. Vid fjorton års ålder läste hon sin första äventyrsroman och den gjorde henne lycklig och den följdes snart av många fler.

Hon hade också tidigt ett religiöst intresse. Vid femton års ålder översatte hon en bok av en tysk diakon. Den handlade om religionsbegrepp riktade till barn. Fadern var så nöjd med den, att han lät trycka den.

Konfirmationen var däremot ingen positiv upplevelse. Hon plågades av lidandet ute i världen, och tvivlade på att det finns en kärleksfull Gud.

Fester, baler och middagar fyllde hennes liv. Men hon trivdes inte, bland annat på grund av sin stora näsa, som blev röd i värmen och dubbelt så stor, som hon upplevde det. ”Den skymde mitt nöje och höll friarna på avstånd”, som hon uttryckte de. Vid sjutton års ålder, när hon ändå hade en friare, beslöt hon sig för att aldrig gifta sig. Hon säger senare: ”Jag vill inte bara fästa mig vid de mina, ... jag vill älska alla mina medmänniskor, hjälpa och trösta alla, så långt det går.”

#### LITTERATURINTRESSE

Hon intresserade sig alltmer för litteratur. Till alla födelsedagar skrev hon teaterpjäser som spelades upp och när hennes talanger uppmärksammades blev hon fullt accepterad av sina föräldrar.

Men hennes inre var fortfarande otillfredsställt. Hon skrev och skrev, men längtade efter att göra större avtryck och utmärka sig på något sätt. Hon längtade ut i världen, livet som fruntimmer kändes outhärdligt. Hon sökte tröst i religionen, bad till Gud, men upplevde ingen bönhörelse. Hon började måla porträtt som hon sålde och fick lite intäkter från det.

#### SOCIALT ARBETE

Ända sedan Fredrika sett barmhärtighets-systrarna i Paris på nära håll hade hon en dröm om att bli sjuksköterska. Hon tänkte skriva brev till föräldrarna om att få läsa till sjuksköterska på Serafimerlasarettet i Stockholm. Men systemen avrådde – ”det skall bara väcka en storm i familjen”. Fredrika lyssnade på sin syster, Vid 25 års ålder startade hon i stället en egen diakonal kärleksverksamhet; det fanns många fattiga och sjuka som hon

kunde ta sig an. Hon fungerade som läkare, vårdare och hjälpare och älskade de strapatser som uppstod när hon gjorde sjukbesök vid dåligt väder. Hennes liv hade nu fått en mening och ett innehåll.

#### RELIGION – KRISTEN TRO

Men hennes religiösa intresse fanns kvar. Under en längre vistelse i Kristianstad fick hon kontakt med en präst och filosof, Per Johan Böklin, och de blev sedan vänner livet ut. Mycket av deras brevväxling finns bevarad. Fredrika blev med tiden en flitig bibelläsare, präglad av den lutherdom som dominerat Sverige sedan reformationen. Hon påverkades även av herrnhutisk väckelsefromhet med den milde, gode, lidande Kristus i centrum. Fredrika Bremer hade respekt för ”läsare”, som man då kallade väckelsens folk. ”Det tycks mig att man genom att vända sig bort från världen och dess nöjen, och inåt mot Gud allena och hans ord, – när den är fri från intolerans och obarmhärtighet mot alla andra – när ändå det rättaste, det högsta, det omedelbaraste i förhållande till den högste ... samt de underbara inre och yttre upplevelser av Guds speciella ledning som ’uppväckta kristna’ gärna talade om”, skriver Fredrika i ett brev till vännen Böklin.

En tysk professor i teologi, David Strauss, gav ut en bok, *Das Leben Jesu kritisch bearbeitet*, i vilken han ifrågasatte kristendomen – alla under och övernaturliga anspråk. Han förnekade att Jesus var Guds Son och menade att han bara var en vanlig människa. Fredrika blev så upprörd att hon skrev en motskrift, *Morgon-väckter*, som utkom 1841. I boken står hon upp och försvarar flera av Bibelns och kristendomens sanningar och boken utvecklas till ett slags ”tros-bekän-

nelse”. Det var modigt av Fredrika att som lekman och kvinna utmana och offentligt kritisera en professor i teologi.

Och Fredrika var verkligen modig i flera avseenden. Hon skulle senare utmana etablissemangen med sina kvinnoromaner. Hon gjorde också på egen hand flera långa utlandsresor som resulterade i många intressanta reseskildringar. Sextio år gammal red hon på åsna mellan Haifa och Jerusalem. Hon vistades i flera månader i den amerikanska södern där hon skrev om slaveriet. Efter flera år på resande fot återvände hon till Stockholm och hyrde en våning vid Hötorget. Mitt emot, på andra sidan gatan, låg Betlehemskyrkan – där Rosenius predikade!

#### SJÄLAVÅRD

1845 träffade Fredrika Bremer – och hennes syster Agathe – för första gången Rosenius, och hans hustru Agatha. Fredrika Bremer fick ett stort förtroende för Rosenius och hans förkunelse. Hon intresserade sig för söndagsskolan, missionärernas situation och deltog i hans bibelförklaringar. Under sina sista levnadsår bodde ”Mamsell Bremer” som gäst hos den nya ägaren på Årsta slott. Och Fredrika bjöd ofta in Rosenius till lunch på slottet och de hade många givande andliga samtal.

För Fredrika Bremer måste tro och gärningar höra ihop. Och här hjälpte Rosenius henne genom att visa på den lutherska synen att Jesu död på korset var Guds kärleksoffer, som ger människan förlåtelse för hennes synder alldeles gratis. Gud kräver inga motprestationer – de goda gärningarna kommer som en frukt av den kristnes liv med Gud. Och det är *inte* en prestation för att kvala in i Guds rike. Rosenius är ju mycket tydlig med att våra gärningar gör varken till eller

ifrån i själva frälsningsfrågan. Frälsningen är en Guds gåva från början till slut. Och det ligger en oerhörd vila i detta, att inte behöva jaga gärningar, utan att tryggt få vila i nådens rikedom. De sista åren av sitt liv hyrde Fredrika Bremer en fast bänkplats i Betlehemskyrkan för att kunna regelbundet höra Rosenius predika.

#### KVINNOSAKSKAMPEN

Först 1856 utgav Fredrika Bremer sin mest uppmärksammade bok, idéromanen *Hertha*, med undertiteln ”En själs historia, teckning ur det verkliga livet”. Hon skriver utifrån den miljö hon själv kom ifrån. Hon kritiserar frimodigt bokens förmögna personer, som roar sig, medan stadens olycksbarn svälter och lever i misär.

Boken handlar om kvinnans ställning och hur viktigt det är att kvinnor får bli myndiga. Huvudpersonen, Hertha, förde en kamp mot sin förmyndare och försökte slippa att bli bortgift. Fredrika Bremer levde i en tid då kvinnor i lagens mening inte betraktades som myndiga. Unga flickor tvingades ofta att gifta sig mot sin vilja. Ibland var det ett sätt att rädda föräldrar och yngre syskon ur ekonomiska svårigheter. Hela livet stod de under förmyndarskap av antingen fäder, äkta män eller bröder. Kvinnor hade inte heller tillträde till högre utbildning och kunde inte fritt välja yrke.

Fredrika menade att Kristus var liberalismens grundare. Fredrika Bremer ville själv ha friheten att bli vad Gud genom sina gåvor hade kallat henne till. Hon hänvisade till evangeliets undervisning om att män och kvinnor är lika mycket värda inför Gud och hon ville att evangeliets moral och etik skulle prägla samhället.

I *Hertha* finns också en inbjudan till frälsning: ”Jesus har kommit till världen för att frälsa syndare, han skall vara med dig och vara din vän. Gör vad frälsaren säger, och han skall föra dig till Gud.”

I *Morgon-Väckter* skriver hon: ”Bara Guds kärlek kan skapa liv i människans kärlek. Först när hon i Kristus kan älska Gud över allting, blir det möjligt för henne att älska sin nästa som sig själv, och tillämpa denna kärlek med vishet, både i det lilla livet (familjen) och i det stora livet (samhället).”

Huvudpersonen Hertha ger en programförklaring som lika gärna kunde vara Fredrikas egen och vänder sig till ungdomar: ”Jag vill förmedla dessa ungdomar en insikt om sig själva och om samhällets väsen och liv, för att lära dem fatta sin egen plats och uppgift i detta, öppna deras öra för att höra Guds kallelse, inviga deras vilja att göra allt för att följa den. Var och en skall bryta sin egen väg, men för ett gemensamt mål. Bön och arbete ska vara våra verktyg; allas vår lösen: Frihet i Gud genom Kristus.”

#### ETT JÄMSTÄLLT SAMHÄLLE

Feminism handlade på den här tiden om orättvisan att män hade mer makt än kvinnor. Fredrika Bremer talade sig varm för att män och kvinnor skulle ha samma möjligheter till utbildning och arbete, samma juridiska rättigheter och skyldigheter. Fredrika Bremer blev utifrån sin kristna tro den svenska kvinnorörelsens främsta föregångare – trots att många av hennes efterföljare inte hade hennes kristna värderingar. Fredrika Bremer-förbundet, bildades långt senare (på 1920-talet) och gav ut tidskriften *Hertha*, som verkade i Fredrika Bremers anda för ett mer jämställt samhälle. I dag

är Fredrika Bremer-förbundet religiöst oberoende, men inkluderar många ”radikalfeminister”, som inte bara slåss för kvinnors rättigheter och mot rasism utan även ifrågasätter heteronormen och bekämpar den bibliska äktenskapssynen!

Fredrikas romaner väckte ofta offentlig debatt och den så kallade ”Herthadiskussionen” ledde till att Karl XV och riksdagen 1858 beslöt att ogifta kvinnor skulle få rättigheten att ansöka om att bli myndiga vid 25 års ålder. Fredrika var liksom prinsessan Eugénie bland de första som ansökte om att bli myndiga. Fredrika hade själv stått under förmyndarskap av en yngre bror, som också hann försnilla det mesta av hennes tillgångar innan han dog. Det var ju också så att om kvinnan gifte sig blev hon på nytt omyndig och maken bestämde allt på nytt. Detta bidrog till att en del kvinnor valde att inte gifta sig alls – för få att behålla sin frihet.

1861 öppnade det som skulle bli Högre lärarinneseminariet i Stockholm. Det var också något Fredrika föreslog i *Hertha*. Hon blev också seminariets beskyddare. Hon engagerade sig även socialt för fångar, gamla och för föräldralösa barn, till exempel i Fruntimmersföreningen för fångars förbättring.

Precis innan hon dog 1865 hann riksdagen fatta ett första beslut om upplösning av den gamla ståndsriksdagen och införande av en modernare tvåkammarriksdag. Några fler män fick rösträtt, men det tog drygt 55 år till innan kvinnor fick rösträtt i Sverige.

#### ÄKTENSKAPET

Till sist två uttalanden av Fredrika: Hon hade inget emot äktenskapet. Tvärtom! I *Hertha*

låter hon en pastor Dahl sammanfatta det hon själv stod för:

”När Gud skapade människan, så skapade han henne till man och kvinna, och gav dem åt varandra såsom hjälp i livet, som man sätter ihop en halva med en annan halva, för att något helt ska uppstå. Och tänk! Det har han gjort för en och för alla människor, för den lilla och för den stora världen. Man och kvinna ska räcka varandra handen som syskon eller som makar inte bara i det enskilda hemmet utan även i det stora hemmet, som vi kallar för samhället. Så var det i den första kristna församlingen när män och kvinnor var eniga tillsammans och delade bröd och böner”.

#### FREDSORGANISATION

Fredrika drömde också om fred. Mitt under Krim-kriget 1854 (högaktuellt i det pågående Ukraina-kriget) lade hon fram ett i detalj utarbetat förslag till ett världsomfattande kvinnoförbund: ”för att motverka krigets onda följder och bidra till utveckling av ett välde av frid, välstånd och sällhet, färdigt att utbreda sig över jorden, när krigets lågor slocknat.” Hon uppmanar:

”Systrar över hela jorden, låt oss uppkalla alla helande välgörande krafter, som Skaparen nedlagt i vår natur, uppkalla dem genom bön och arbete till en innerligare, högre verksamhet än någonsin förr i hans tjänst. Så långt som solen lyser och de fria vindarna nå på jorden, flyga våra fredsbud

som duvor oss emellan från land till land, från stad till stad, ostörda av drabbningarnas dån och fejdens bitterhet, på det världen ska veta, att fridens och kärlekens Gud är mäktigare än krigets ande, och tro, att han kallat oss till sina tjänarinnor.”

Detta skrev hon nästan 100 år innan FN bildades!

#### SAMMANFATTNING

Vid mitten av 1800-talet var Fredrika Bremer en av västvärldens mest sålda författare. Hennes böcker översattes till de flesta europeiska språk. Romaner, dagböcker och brev vittnar om hennes tro på Gud, och hon fann i evangeliets budskap stöd för att alla människor är lika mycket värda. Genom sitt arbete för jämställdhet mellan kvinnor och män blev hon en föregångare och en inspirationskälla för hela den svenska kvinnorörelsen. Hon var en framgångsrik kulturpersonlighet som drevs av sin kristna tro och som umgicks med och påverkades av Carl Olof Rosenius.

Fredrika Bremer dog 64 år gammal på nyårsafton 1865. På hennes gravsten utanför Österhaninge kyrka står bibelordet ”När jag ropade till Herren, frälste han mig, ur all min nöd” (Ps. 107:13).

---

#### Jens Lunnergård

Sekr, Carl Olof Roseniussällskapet, Sollentuna

#### Källor

*Morgon-Väckter*, Fredrika Bremer, 1841

”Fredrika Bremer och diakonin”, Gunnar Stenvall, *Växjö Stifts kalender*, 1950

*Brev mellan Per Johan Böklin och Fredrika Bremer*. Eva-Gun Juncker, 1965

*Bremer – en biografi*, Carina Burman, 2001

*Min nåd är dig nog – influenser av den rosenianska väckelsen*, Jens Lunnergård (red.), 2022